

ΘΑΝΑΣΗΣ ΔΟΥΜΑΚΗΣ

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΟΥ ΡΑΨΑΝΙΩΤΗ ΕΛΛΗΝΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΙΩΑΝΝΗ ΑΘ. ΔΟΥΜΑΚΗ (1869-1952)

Ο Ραψανιώτης ελληνοδιδάσκαλος Ιωάννης Αθ. Δουμακής [1869-1952] υπήρξε εξαιρετη φυσιογνωμία ως εκπαιδευτικός, υπηρετώντας τη δημόσια εκπαίδευση επί 40 και πλέον έτη. Ο ζήλος του, η ακάματη θέλησή του και το ήθος του τον ανέδειξαν ως έναν εκ των καλύτερων δασκάλων του Ελληνικού Σχολείου της Ραψάνης.[1] Στο *Ημερολόγιον* που μας άφησε[2] ξετυλίγεται με σεμνότητα η απόλυτη προσήλωσή του στο παιδευτικό και παιδαγωγικό του έργο. Ο ήπιος χαρακτήρας και η επιμέλειά στην ενάσκηση των καθηκόντων του αναγνωρίστηκαν πολύ γρήγορα. Όταν το 1894 οι επίτροποι της Μανιαρείου Σχολής των Αμπελακίων βρέθηκαν στην ανάγκη να καλύψουν τη θέση ενός ελληνοδιδασκάλου, απευθύνθηκαν στον πρωτοβάθμιο ελληνοδιδάσκαλο Ιωάννη Αθ. Δουμακή. Τον χαρακτηρίζουν μάλιστα “ησυχώτατο και επιμελέστατο” και τον θεωρούν, προφανώς, κατάλληλο να καλύψει την ανωτέρω θέση, την οποία μάλιστα κατείχε ο ελληνοδιδάσκαλος και υπότροφος της Σχολής Κ. Κρασούλης.[3]. Εξάλλου, τέσσερα χρόνια πριν, η εφημερίδα της Λάρισας “Σάλπιγξ” [αρ.φ.41/10-7-1890] αναφέρει σε δημοσίευσμά της ότι ο Ιω. Αθ. Δουμακής θήτευσε επιτυχώς στο Σχολαρχείο της Λάρισας τα σχολικά έτη 1887-1889, ότι το επόμενο σχολικό έτος (1889-1890) άσκησε καθήκοντα διευθυντή στο Σχολαρχείο Ραψάνης, επιδεικνύοντας ζήλο στην άσκηση του εκπαιδευτικού του έργου.[4]

Το “*Ημερολόγιόν*” του είναι ένα καλαίσθητο σημειωματάριο ογδόντα γραμμωτών φύλλων, διαστάσεων 0,15-0,21μ., με εξώφυλλα πανόδετα, χρώματος ερυθρού. Το εμπροσθόφυλλο φέρει διακόσμηση διαγωνίως στα δύο άκρα και ένα γυναικείο προτρέτο στο άνω αριστερό μέρος, ενώ στο μέσο και με κεφαλαία γράμματα τη λέξη «ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ». Στο οπισθόφυλλο αναγράφεται το όνομα του καταστήματος από το οποίο αγοράστηκε. Πρόκειται για χειρόγραφο κείμενο με μπλε μελάνη, άκρως επιμελημένο και σε άψογη καθαρεύουσα. Αν και ορισμένα σημεία του έχουν ξεθωριάσει, μπορεί, ωστόσο, κανείς να προχωρήσει στην ανάγνωση με σχετική ευκολία. Οι 34 πρώτες σελίδες αποτελούν το **Α’ Μέρος** και περιλαμβάνουν “τα υπηρεσιακά αντίγραφα” της εκπαιδευτικής του πορείας με ενδιάμεσες σημειώσεις. Μετά την παρεμβολή 40 άγραφων φύλλων, ακολουθεί το **Β’ Μέρος** που αναφέρεται στα “*απομνημονεύματα επιστρατείας και πολέμου του έτους 1897*”.[5]

Α’ ΜΕΡΟΣ[6]

Το πρώτο μέρος του “*Ημερολογίου*” περιέχει 34 αριθμημένα έγγραφα, τοποθετημένα κατά χρονολογική σειρά, τα οποία προκαλούν το ενδιαφέρον, όχι μόνο γιατί αναφέρονται στην εξέλιξή του Ιωάννη Αθ. Δουμακή ως εκπαιδευτικού, αλλά και γιατί διασώζουν πληροφορίες που φωτίζουν άγνωστες πτυχές του εκπαιδευτικού μας συστήματος του τέλους του 19^{ου} και των τριών πρώτων δεκαετιών του 20^{ου} αιώνα.. Ενδιαφέρον, ωστόσο, παρουσιάζουν και οι παρένθετες μεταξύ των εγγράφων πληροφορίες, οι αναφερόμενες στην οικογενειακή του καταγωγή,[7] στον πατέρα του Αθανάσιο και στη μητέρα του Χαμαιδή, στον αδελφό του Κωνσταντίνο και στις αδελφές του Ελένη Β. Χρυσού, Αικατερίνη Ράμου, Μαρία Ρεντιζέλα, στη σύζυγό του Αγγελική, το γένος Παπαοικονόμου και στα επτά

παιδιά του, βαπτισμένα κατά το πλείστον με αρχαιοπρεπή ονόματα.[8] Δεν παραλείπει ακόμη να αναφερθεί στους ανεψιούς και στις ανεψιές του, αλλά και στον πρόωρο θάνατο μερικών εξ αυτών.[9]

Όπως γράφει ο ίδιος, το *“Ημερολόγιον”* αναφέρεται στα *“σπουδαιότατα περιστατικά του βίου”* του, όπως αυτά αναδεικνύονται από τα *“υπηρεσιακά αντίγραφα της υπηρεσίας”* του, αρχίζοντας από το 1882. Το έτος εκείνο, και σε ηλικία μόλις δεκατριών ετών, κατέβηκε στη Λάρισα για να δώσει κατατακτήριες εξετάσεις στο *“Ελληνικόν Σχολείον εν Λαρίση”*, [10] όπου θα εγγραφεί στη Γ' τάξη. Από έρευνα που διενεργήσαμε στο μαθητολόγιο του ανωτέρω σχολείου διαπιστώσαμε, πράγματι, ότι το σχολικό έτος 1882-1883 ο Ιωάννης Αθ. Δουμακής είναι εγγεγραμμένος στη Γ' τάξη, με τίτλο εγγραφής *“Ενδεικτικόν Ελληνικού Σχολείου Ραψάνης”* [11]. Το Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης, όμως, ιδρύθηκε το έτος 1882. [12] Από πού λοιπόν προκύπτει η ανωτέρω σημείωση; Πρόκειται για αβλεψία κάποιου εκ των διδασκόντων; Δε φαίνεται πιθανό, δεδομένου ότι το ίδιο σχολικό έτος, 1882-1883, στο αυτό μαθητολόγιο είναι εγγεγραμμένοι τέσσερις ακόμη μαθητές, κάτοχοι ενδεικτικού του Ελληνικού Σχολείου Ραψάνης, γεγονός που αποκλείει την περίπτωση λάθους. [13] Η απάντηση, ωστόσο, στο ερώτημα μπορεί να δοθεί, αν λάβουμε υπόψη την εν γένει πολιτική κατάσταση της εποχής και τη ρευστότητα στα εκπαιδευτικά πράγματα, καθώς η Θεσσαλία ελευθερώθηκε μόλις ένα χρόνο πριν [1881]. Φαίνεται, δηλαδή, ότι στη Ραψάνη λειτουργούσε και πριν το 1882 Ελληνικό Σχολείο, ως συνέχεια της Σχολής της Ραψάνης. [14] Και επειδή αυτό δεν είχε θεσμοθετηθεί ακόμη από το ελληνικό κράτος, ο Ιωάννης Αθ. Δουμακής, όταν το Σεπτέμβριο του 1882 κατέβηκε στη Λάρισα, έπρεπε να υποστεί και κατατακτήριες εξετάσεις, όπως και ο ίδιος σημειώνει στο *“Ημερολόγιον”*. [15]

Τον επόμενο χρόνο, το 1883, έκανε την εγγραφή του στο Γυμνάσιο της Λάρισας [16], από το οποίο έλαβε το απολυτήριο τέσσερα χρόνια μετά, τον Ιούνιο του 1887. Μέχρις εδώ δε γνωρίζουμε για την επίδοσή του ως μαθητή, πέραν του γεγονότος ότι σε ηλικία μόλις δεκατριών ετών είναι μαθητής της Γ' τάξης του Ελληνικού Σχολείου Λάρισας, και αυτό βέβαια έχει τη σημασία του. Όμως, η καλή κατά τα φαινόμενα, επίδοσή του στο Γυμνάσιο του έδωσε τη δυνατότητα να διοριστεί, αμέσως μετά την αποφοίτησή του, το Δεκέμβριο του 1887, ως βοηθός ελληνοδιδάσκαλος στο Ελληνικό Σχολείο της Λάρισας [17]. Και αυτό πάλι μαρτυρεί την επιμέλεια και το ήθος του, όπως θα αποδειχθεί από την εν συνεχεία ενασχόλησή του με την εκπαίδευση και την ανάδειξή του σε έναν εκ των καλύτερων εκπαιδευτικών της εποχής του.

Ως βοηθός ελληνοδιδάσκαλος εργάστηκε στο ανωτέρω σχολείο επί διετία και με μισθό 75 δραχμές μηνιαίως [18], είχε δε συναδέλφους το σχολικό έτος 1887-1888 τον Πάτροκλο Γεωργίου, το Ζήση Σούρα και σχολάρχη τον Π. Παπαγιαννόπουλο [19]. Στις 26 Νοεμβρίου του 1889 απολύθηκε προσωρινά και, λίγους μήνες μετά, διορίστηκε και πάλι ως βοηθός ελληνοδιδάσκαλος στο Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης, στο οποίο υπηρέτησε ως τον Αύγουστο του 1890. [20] Από την 1^η Οκτωβρίου του ίδιου έτους και μέχρι τον Ιανουάριο του 1891 κατατάχτηκε ως κληρωτός στο 5^ο Πεζικό Σύνταγμα στη Λάρισα, ενώ μετά την απόλυσή του επέστρεψε στη Ραψάνη, όπου εργάστηκε ως βοηθός ως το τέλος του σχολικού έτους [21]. Όπως, όμως, ο ίδιος σημειώνει, το έτος εκείνο [1891], η θέση των *“βοηθών”* καταργήθηκε και για τούτο αναγκάστηκε να μεταβεί στην Αθήνα, όπου σε ειδική επιτροπή του

Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως έδωσε εξετάσεις, πήρε τον πρώτο βαθμό “άριστα” μεταξύ 90 συνεξετασθέντων [22] και “ανεγνωρίστη πρωτοβάθμιος ελληνοδιδάσκαλος”.[23] Πρόεδρος της επιτροπής ήταν ο καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών Γεώργιος Μιστριώτης.[24]

Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους επέστρεψε στη Ραψάνη, όπου, κατά τη διετία που ακολούθησε ,εργάστηκε αυτή τη φορά ως πρωτοβάθμιος ελληνοδιδάσκαλος επί διετία[1891-1893][25].Δεν μπόρεσε, όμως, να εργαστεί στη συνέχεια, γιατί το Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης εξαιτίας του μικρού αριθμού των μαθητών δε λειτούργησε για πέντε χρόνια [18993-1898],όπως βεβαιώνει και ο επίσκοπος Λυκοστομίου Αμβρόσιος Κασσάρας. [26] Το κλείσιμο του σχολείου προκάλεσε τότε τη δυσαρέσκεια των κατοίκων, και αυτό φαίνεται από τις διαμαρτυρίες Ραψανιωτών στο λαρισιακό τύπο της εποχής.[27]

Λόγοι ανωτέρας βίας, λοιπόν, ανάγκασαν τον Ιωάννη ΑΘ. Δουμακή να αναζητήσει εργασία σε άλλα σχολεία του Νομού. Έτσι, τη διετία ,1893-1895,δίδαξε στο Ελληνικό Σχολείο Φαναρίου.[28]Όμως το Φεβρουάριο του 1895 αναγκάστηκε να διακόψει την εργασία του, προκειμένου να μεταβεί στην Αθήνα για τις “ διδασκαλικές εξετάσεις ” στο “Φιλολογικό Φροντιστήριο” του Πανεπιστημίου Αθηνών, καθώς είχε αποκτήσει το δικαίωμα συμμετοχής μετά διετή φοίτηση σ’ αυτό .[29] Ο ίδιος γράφει ότι δεν του δόθηκε η απαιτούμενη άδεια απουσίας από το σχολείο, επειδή η αίτησή του δεν είχε την “απαραίτητη” πολιτική υποστήριξη, καθώς την περίοδο εκείνη η κυβέρνηση Τρικούπη είχε παραιτηθεί.[30] Στις 3 Φεβρουαρίου υπέστη πράγματι με επιτυχία τις εξετάσεις και αναγνωρίστηκε “δευτεροβάθμιος ελληνοδιδάσκαλος”, σύμφωνα με το αριθμ.35/7-2-1895 πτυχίο που έλαβε.

«Η πολιτική του καταδίωξη», όμως, συνεχίστηκε, καθώς επί ένα χρόνο δεν κατόρθωσε να διοριστεί σε κάποια θέση. Το Σεπτέμβριο του 1896 διορίστηκε και πάλι στο Ελληνικό Σχολείο Φαναρίου για να ματατεθεί αμέσως στο Ελληνικό Σχολείο Φαρσάλων. [31]Στις ανωτέρω θέσεις τελικά δε θέλησε να υπηρετήσει και παραιτήθηκε. Είτε γιατί έπασχε από κάποια ασθένεια του στομάχου είτε γιατί ανέμενε την επαναλειτουργία του Ελληνικού Σχολείου Ραψάνης,[32]όπως ο ίδιος γράφει, παρέμεινε στη γενέτειρά του, απασχολούμενος με την προετοιμασία των υποψηφίων για το Σχολαρχείο μαθητών.[33] Τελικά το Φεβρουάριο του 1897 επιστρατεύτηκε ως έφεδρος λόγω του ελληνοτουρκικού πολέμου, πήρε μέρος στις εχθροπραξίες , το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους απολύθηκε των τάξεων του στρατεύματος και το Δεκέμβριο επέστρεψε στη Ραψάνη. Κατά τη διάρκεια της επιστράτευσής του, όμως, είχε διοριστεί στη Ραψάνη, αλλά λόγω του πολέμου στάθηκε αδύνατο να ορκισθεί, παρά τις προσπάθειες του θείου του βουλευτή Ιω. Παπαδόπουλου. Η κατάσταση ήταν ρευστή, το Ελληνικό Σχολείο στη Ραψάνη ανασυστήθηκε, αλλά λόγω του πολέμου δεν ήταν δυνατό επαναλειτουργήσει αμέσως και ο Ιωάννης ΑΘ. Δουμακής παρέμεινε χωρίς εργασία. Τον Οκτώβριο του 1898, όμως, ανέλαβε κανονικά τα καθήκοντά του ως δευτεροβάθμιος ελληνοδιδάσκαλος στη Ραψάνη[34], ενώ από το Σεπτέμβριο του 1901 φαίνεται ότι κατέστη μόνιμος υπάλληλος, καθώς πλέον δεν απολύεται κατ’ έτος. Έτσι, δύο χρόνια μετά [25/9/1903] πήρε την πρώτη πενταετία με μηνιαίο μισθό 156 δραχμές[35] Το 1908 του απονεμήθηκε η δεύτερη πενταετία, με μηνιαίο μισθό 182 δραχμές[36] και το 1913 η τρίτη, με μηνιαίο μισθό 208 δραχμές[37]. Ακολούθησε τον Αύγουστο του 1918 η διαβάθμισή του σε δευτεροβάθμιο διδάσκαλο[38],ενώ το Φεβρουάριο του 1924 του

απονέμεται ο βαθμός του “γραμματέως β΄ τάξεως”. [39] Τον Ιούλιο του 1924 συμπλήρωσε εικοσιπενταετή δημόσια υπηρεσία με μηνιαίο μισθό 712,5 δραχμές. [40] Το Σεπτέμβριο του 1926 διαβαθμίστηκε σε “δευτεροβάθμιο καθηγητή”, με το βαθμό και το μισθό του εισηγητή, καθώς είχε πτυχίο του Φιλολογικού Φροντιστηρίου και συμπλήρωνε τριακονταετή υπηρεσία, σύμφωνα με την αριθμ. 67029/23-12-1926 απόφαση του Υπουργείου Παιδείας. [41] Φαίνεται ότι με την ίδια υπουργική απόφαση τού αναγνωρίστηκε η προϋπηρεσία του από 14/12/1891, όταν πρωτοδιορίστηκε “ως πρωτοβάθμιος ελληνοδιδάσκαλος” στο Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης [42].

Από το αρχείο του Ελληνικού Σχολείου Ραψάνης, το οποίο δημοσίευσε ο Νίκος Ζδάνης στα *Πρακτικά του Α΄ Ιστορικού Συνεδρίου Ραψάνης*, προκύπτει ότι ο Ιωάννης Αθ. Δουμακής από το έτος 1917 και μέχρι το τέλος της σταδιοδρομίας του [1930], παράλληλα με το διδακτικό του έργο εκτελούσε και καθήκοντα διευθυντή και υπήρξε μάλιστα ο μακροβιότερος διευθυντής. [43] Το σχολικό έτος 1929-1930 το Ελληνικό Σχολείο λειτούργησε ως ημιγυμνάσιο και τον επόμενο χρόνο καταργήθηκε με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929. [44] Μαζί με το σχολείο καταργήθηκαν και οι οργανικές θέσεις που κατείχαν οι ελληνοδιδάσκαλοι και μεταξύ αυτών και η θέση του Ιω. Αθ. Δουμακή [45], ο οποίος και απολύθηκε της υπηρεσίας στις 26 Αυγούστου του 1930. [46]

Οι πληροφορίες που αντλούμε από το “*Ημερολόγιον*” για το υπόλοιπο της ζωής του περιορίζονται στα πλέον σημαντικά περιστατικά της οικογένειάς του, όπως είναι ο θάνατος της συζύγου του Αγγελικής [+1932] και της θυγατέρας του Αριάδνης [+1936]. Η τελευταία εγγραφή στο “*Ημερολόγιον*” έχει ημερομηνία 4 Σεπτεμβρίου 1939. η εύθραστη υγεία του δε θα του επιτρέψει να συνεχίσει. Το υπόλοιπο της ζωής του ο ελληνοδιδάσκαλος Ιωάννης Αθ. Δουμακής θα το περάσει μεταξύ Ραψάνης και Λάρισας, και στο διάστημα αυτό θα υποστεί τη σκληρή δοκιμασία του θανάτου δύο ακόμη προσφιλών προσώπων, των παιδιών του Νικολάου [+1942] και Μενελάου [+1946], και θα πεθάνει ειρηνικά το καλοκαίρι του 1952 στη Ραψάνη, σε ηλικία 83 ετών.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1] Τα Ελληνικά Σχολεία ή Σχολαρχεία θεσμοθετήθηκαν το 1836 [*Διάταγμα 31/12/1836*], ήταν τριτάξια και λειτούργησαν μέχρι το 1929. Το Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 1882 [*Β.Δ. 8-11-1882, ΕτΚφ. 164/12-11-1882*]. Βλ. Νίκος Ζδάνης, *Το Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης, Πρακτικά Α΄ Ιστορικού Συνεδρίου Ραψάνης, (Ραψάνη, 24 Νοεμβρίου 1996)*, Λάρισα 1997, σ. 92-114.

2] Θα ήθελα εδώ να ευχαριστήσω το Μίλτο Δ. Χατζησωτήρη, ηλεκτρολόγο- μηχανολόγο μηχανικό, εγγονό του Ιω. Αθ. Δουμακή, καθώς μου εμπιστεύτηκε το “*Ημερολόγιόν του*, αλλά και για τις πληροφορίες που μου έδωσε γύρω από τη ζωή του παππού του και της οικογένειάς του. Με την ευκαιρία ευχαριστώ και τη συνάδελφο Ιουλία Κανδήλα, φιλόλογο, για τις χρήσιμες συμβουλές της στην επεξεργασία του θέματος.

3]Αρχείο Μανιαρείου Σχολής ,Αλληλογραφία, Επιστολή 6478/13-10-1814. "Τον διορισμόν τού εκ Ραψάνης πρωτοβαθμίου ελληνοδιδασκάλου κ. Ιωάννου Α. Δουμακή, νέου ,ησυχωτάτου και επιμελεστάτου του οποίου έλαβον και την συγκατάθεσιν ότι έρχεται ενταύθα, είναι ήδη διορισμένος εις δημοσίαν θέσιν ,ο δε μισθός του κατά μήνα τον οποίον δέχτηκε είναι 130 δραχμές." Όπως ,όμως ,φαίνεται από τα υπηρεσιακά του έγγραφα, που σας παρουσιάζουμε ,δεν υπηρέτησε τελικά στην ανωτέρω θέση.[έγγραφα12,13].

4] Εφ.«ΣΑΛΠΙΓΞ», αρ.φ.41/1890,Αρχείο Θανάση Πετχαβέ. Η ίδια εφημερίδα σε ανταπόκρισή της από τη Ραψάνη, στις 11/7/1892, αναφέρεται και πάλι στο Ελληνικό Σχολείο και στις εξετάσεις των μαθητών , που πραγματοποιήθηκαν με επιτυχία ενώπιον του κοινού. Όλοι οι παρευρισκόμενοι εντυπωσιάστηκαν από τις απαντήσεις των μαθητών που «υπερέβησαν παν όριον και αι οποίαι υπερβαλλόντως ετίμησαν τον κ. Δουμακήν», διδάσκαλο και διευθυντή του σχολείου. Βλ. «ΣΑΛΠΙΓΞ»,11/7/1892,.ό.,π.

5]Στη μεταγραφή του κειμένου ακολουθήσαμε σχολαστικά την ορθογραφία του συγγραφέα.

6]Το Β' ΜΕΡΟΣ θα το δημοσιεύσουμε στον επόμενο τόμο του ΘΗ.

7]Ο Ιωάννης ΑΘ. Δουμακής ήταν γόνος ευκατάστατης γεωργοκτηνοτροφικής οικογένειας ,όπως αυτό καταδεικνύεται από την κτηματική περιουσία του πατέρα του Αθανασίου και της μητέρας του Χαμαιδής, το γένος Αθανασίου Γαγάρα, επίσης ευκατάστατου γεωργοκτηνοτρόφου.

8]Τη Θάλεια[1905-1982],τον Αθανάσιο[1906-1966],το Νικόλαο[1908-1942],την Αριάδνη[1911-1936],την Κλεονίκη[1912-2009], το Μενέλαο[1914-1946]και τον Τηλέμαχο[1916-1918].

9]Αναφέρεται στον πρόωρο θάνατο πέντε βρεφών εξαιτίας παιδικών ασθενειών, της ιλαράς και του κοκκύτη.

10]Το Ελληνικό Σχολείο Λάρισας ιδρύθηκε βάσει του Β.Δ. της 31^{ης} Αυγούστου 1881 [ΕτΚ 87/26-9-1881]. Βλ. Ν. Ζδάνης, Μέση Εκπαίδευση στη Λάρισα στα τέλη του 19^{ου} αι., Πρακτικά του 5^{ου} και 6^{ου} Συνεδρίου Λαρισιακών Σπουδών, Λάρισα 2010,σ.106.

11]"Μαθητολόγιον του Ελληνικού Σχολείου εν Λαρίση", τάξις Γ', έτος σχολαστικόν1882-1883, ΓΑΚ Ν. Λάρισας.

12]Νίκος Ζδάνης, Το Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης, ό.π., σ.97.

13]Πρόκειται για τους μαθητές :Αγγελή Βλασσόπουλο, ετών 13,Α' τάξη, Ιωάννη Μέγα, ετών13, Β' τάξη, Βασίλειο Παππαιωαννικίου,ετών15,Γ' τάξη και Αντώνιο Α. Παρίση,ετων 14, Γ' τάξη. Βλ. "Μαθητολόγιον", ό.π.

14]Στη Ραψάνη από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα λειτουργούσε, εκτός του σχολείου της κατώτερης βαθμίδας, και σχολείο του πρώτου κύκλου της δεύτερης βαθμίδας, η λεγόμενη Σχολή της Ραψάνης. Κατά την ελληνική επανάσταση του 1821 η Σχολή έπαψε να λειτουργεί. **Με την επαναλειτουργία της όμως, ίσως μετά το 1833, η Σχολή πρέπει να συνέχισε ως Ελληνικό Σχολείο. Τούτο βέβαια προϋποθέτει την παράλληλη λειτουργία και ενός**

αλληλοδιδασκτικού σχολείου. Η πληροφορία που μας δίνει ο Ιω. Αθ. Δουμακός στο *Ημερολόγιον*, ενισχύει την άποψη αυτή. Βλ. Βασίλης Παρίσης, *Η Σχολή της Ραψάνης [1750-1833]*, *ΘΗ*, 5, 1983, 81-85.

15] Οι κατατακτήριες εξετάσεις ήταν συχνό φαινόμενο της εποχής, γιατί εξασφάλιζαν την ένταξη των μαθητών σε τάξη ανάλογα με το επίπεδό τους, αφού τα σχολεία δεν λειτουργούσαν με ομοίμορφο πρόγραμμα μαθημάτων και δεν υπήρχε επίσημη κατάρτιση και εκπαίδευση των δασκάλων και ελληνοδιδασκάλων, που υπηρετούσαν σε σχολεία κυρίως των τουρκοκρατούμενων ακόμα περιοχών.

16] Το Α' Γυμνάσιο Λάρισας άρχισε τη λειτουργία του το σχολικό έτος 1882-1883 βάσει του Β.Δ. της 25^{ης} Μαρτίου 1882 [ΕτΚ28/24-4-1882]. Βλ. Ν. Ζδάνης, *Μέση Εκπαίδευση στη Λάρισα στα τέλη του 19^{ου} αι., ό.π'.* σ. 106.

17] *Έγγραφο 1*. Έως το 1850 το Ελληνικό Σχολείο στελεχώνεται από εκπαιδευτικούς, οι οποίοι είναι τελειόφοιτοι Γυμνασίου και διορίζονται στην εκπαίδευση κατόπιν προφορικών και γραπτών εξετάσεων [Β.Δ.31-12-1837/12-1-1837, ΦΕΚ 8731-12-1836], ενώ μετά το 1850 απαιτούνται διετείς τουλάχιστον σπουδές στο Φιλολογικό τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, ως αποτέλεσμα της αναβάθμισης του μορφωτικού επιπέδου της βαθμίδας αυτής. Η πραγματικότητα είναι διαφορετική. Ο νόμος δεν τηρείται πιστά και για κάποια χρόνια το υπουργείο διορίζει "βοηθούς" προκειμένου να πληρωθούν οι κενές θέσεις των ελληνοδιδασκάλων και προάγει στη θέση του καθηγητή σχολάρχες και ελληνοδιδασκάλους. Βλ. Βασίλης Α. Φούκας, *Η παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών Μέσης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα κατά το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} και την πρώτη δεκαετία 20^{ου} αιώνα: Πρόσωπα και προσπάθειες, πρόγραμμα και πραγματικότητα*, www.elemedu.upatras.gr/eriane/synedria/synedrio3/praltika11/foukas.htm.

19] Ο κατώτερος μισθός των ελληνοδιδασκάλων στο χρονικό διάστημα 1846-1879 κυμαινόταν από 100 έως 160 δραχμές, ανάλογα με τη μισθολογική βαθμίδα στην οποία ανήκαν, αυξανόταν κάθε πέντε χρόνια, αλλά ως το τέλος του 19^{ου} αι. δεν υπερέβη τις 250 δραχμές μηνιαίως. Η μισθοδοσία γινόταν από το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως. Βλ. Αποστόλης Ανδρέου, *Κρατικές δαπάνες για την εκπαίδευση [1849-1880]*, περιοδικό "ΘΕΣΣΕΙΣ", τεύχ. 18, περίοδος: Ιανουάριος- Μάρτιος 1987, www.elemedu.upatras.gr/eriane/synedria/synedrio3/praltika11/Andreu.htm.

19] Βλ. "Μαθητολόγιον", ό.π.

20] *Έγγραφο 6,7*. Ως το 1901 ο Ιωάννης Αθ. Δουμακός δεν είναι μόνιμος. Προσλαμβάνεται και απολύεται κατ' έτος. Η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων κατοχυρώθηκε ουσιαστικά με το *Σύνταγμα της 1-6-1911 [άρθρα 88,90,102]*. Μέχρι τότε ίσχυε ο νόμος ΑΚΑ/1883 « περί προσόντων των δημοσίων υπαλλήλων » ο οποίος προστάτευε βέβαια το δημοσιονομικό σώμα από αυθαίρετες πράξεις της κυβέρνησης, δεν εξασφάλιζε, ωστόσο, τη γενική μονιμότητα. Βλ. Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, *Η είσοδος του Ελ.*

Βενιζέλου στην πολιτική σκηνή της Ελλάδος και οι εσωτερικές εξελίξεις από το τέλος του 1909 ως το 1912,ΙΕΕ,τ.ΙΔ,σ.276.

21]Έγγραφα 8,9

22]Βλ. Πιστοποιητικό του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών με χρονολογία 30-11-1891.

23]Οι εκπαιδευτικοί των Ελληνικών Σχολείων, με την ονομασία ελληνοδιδάσκαλοι, ήταν τριών βαθμίδων [Α΄ κατώτερη, Β΄ μέση, Γ΄ ανώτερη] και κατατάσσονται σ΄ αυτήν ανάλογα με τη μόρφωσή τους. Βλ. Αποστόλης Ανδρέου, Κρατικές δαπάνες για την εκπαίδευση[1849-1880],ό.,π.

24]Ο Γεώργιος Μιστριώτης [1840-1916],καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών, οπαδός της αρχαίζουσας καθαρεύουσας, ήταν ο κύριος υποκινητής των “γλωσσικών” αγώνων των αρχών του 20^{ου} αιώνα. Βλ. Αλέξης Δημαράς, Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε,Β΄ 1895-1967, Αθήνα 1984,σ.κη΄

25]Έγγραφα 10,11

26]“Νυν [Ιανουάριος 1896] η μεν Ραψάνη άπαξ ή δις ηξιώθη άχρι τούδε να αποκτήση Ελληνοδιδάσκαλον, αλλά και τούτον απολυθέντα ,λόγω ότι οι μαθηταί ήσαν 23 και όχι 25”. Αμβρόσιος [Κασσάρας], Επίσκοπος Πλαταμώνος, Η Επισκοπή Πλαταμώνος υπό του αυτού ιεράρχου, εν Αθήναις 1896,σ.261

27]Νίκος Ζδάνης,Το Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης, ό.π., σ. 98

28]Έγγραφα 12,13

29]Το Φιλολογικό Φροντιστήριο [έτσι αποδόθηκε η λατινική ονομασία του Seminarium], στο οποίο φοίτηση ήταν διετής, συστήθηκε το 1842 «κατά το παράδειγμα των γερμανικών πανεπιστημίων».Σ΄ αυτό μπορούσαν να φοιτούν οι «μέλλοντες να επιδοθούν εις την κλασικήν φιλολογίαν», αλλά και για να αποκτήσουν «μόρφωσιν διδασκάλων αξίαν». Οι φοιτώντες δηλαδή σ΄ αυτό αποκτούσαν τα εφόδια εκείνα για να ανταποκριθούν στα καθήκοντα των διδασκάλων στα Ελληνικά Σχολεία αλλά και στα Γυμνάσια. Βλ. Δαυίδ Αντωνίου, Πανεπιστήμιο και Μέση Εκπαίδευση: Το Πανεπιστήμιο ως «παραγωγός» διδακτικού προσωπικού των σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης [1833-1850].4^ο Διεθνές Συνέδριο: Ιστορία της Εκπαίδευσης, [www.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio3/praltika11/David Antoniou. htm](http://www.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio3/praltika11/David%20Antoniou.htm).

30] Από τα ανωτέρω φαίνεται ότι ο Ιω. Αθ.Δουμακής ήταν οπαδός του Χαρίλαου Τρικούπη. Στο Β΄ Μέρος του “Ημερολογίου” θα τοποθετηθεί με επιχειρήματα υπέρ των πολιτικών απόψεων του Τρικούπη.

31]Έγγραφα 14,15,16.

32]Το Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης ανασυστήθηκε το 1897,αλλά δε λειτούργησε το χρόνο εκείνο λόγω του ελληνοτουρκικού πολέμου. Επαναλειτούργησε τον επόμενο χρόνο .Βλ. Νίκος Ζδάνης, Το Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης, ό.π., σ.98

33] Η εισαγωγή των μαθητών στο Ελληνικό Σχολείο (Σχολαρχείο) εξασφαλιζονταν με τη λήψη του απολυτηρίου του Δημοτικού Σχολείου και την επιτυχή εξέτασή τους. Βλ. Νίκος Ζδάνης, Η Μέση Εκπαίδευση στη Λάρισα, ό.π. σ.103.

34] Έγγραφο 17.

35] Έγγραφο 20.

36] Έγγραφο 21.

37] Έγγραφο 22.

38] Έγγραφο 23.

39] Έγγραφο 26. Οι συχνές διαβαθμίσεις των υπαλλήλων, που παρατηρούνται και επί των ημερών μας, είναι ίδιον της ελληνικής διοίκησης και, συνήθως, δεν έχουν ιδιαίτερη σημασία, πέρα από μία πιθανή μικρή, συνήθως, αύξηση των αποδοχών τους.

40] Έγγραφο 28

41] Έγγραφο 30

42] Έγγραφο 10

43]), Το Αρχείο του Ελληνικού Σχολείου Ραψάνης δημοσίευσε ο Νίκος Ζδάνης στα *Πρακτικά του Α΄ Ιστορικού Συνεδρίου*. Βλ. Το Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης, ό.,π. σ.102,117.

44] Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929 βασίστηκε στο νόμο 4373/13 Αυγούστου 1929 “περί διαρρυθμίσεως των σχολείων Μέσης Εκπαιδεύσεως” επί υπουργίας Κ. Γόντικα. Τα βασικά χαρακτηριστικά της μεταρρύθμισης : Εξάχρονο δημοτικό, εξάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, εξάχρονο γυμνάσιο με διακλάδωση των σπουδών μετά τη Β΄ τάξη (κλασική, πρακτική, γεωργική κατεύθυνση), φροντίδα για την προσχολική ηλικία κ.ά. Βλ. Αλέξης Δημαράς, ό.π., τ. Β΄, σ. 169.

45] Έγγραφο 33.

46] Έγγραφο 34.

Θανάσης Δουμακής

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

ΤΟΥ ΡΑΨΑΝΙΩΤΗ ΕΛΛΗΝΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΙΩ. ΑΘ. ΔΟΥΜΑΚΗ

Β΄ ΜΕΡΟΣ

**ΤΑ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΑΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ
1897**

ΕΤΟΥΣ

Αν στο Α΄ μέρος του *ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ (1)* γνωρίσαμε τον Ιωάννη Αθ. Δουμακή ως ελληνοδιδάσκαλο, στο Β΄ μέρος, με τα «**Απομνημονεύματα της επιστρατείας και πολέμου του 1897**», που σας παρουσιάζουμε, μας αποκαλύπτεται μία άλλη πλευρά της προσωπικότητάς του είναι αυτή του απλού στρατιώτη που πολέμησε και αγωνίστηκε για τη σωτηρία της πατρίδας του. Στον πόλεμο αυτό ο Ιω. Αθ. Δουμακής δεν επεδίωξε να διεκδικήσει δάφνες ηρωισμού από την πρώτη στιγμή που κλήθηκε ως κληρωτός να καταταγεί και να πολεμήσει, η σκέψη που τον βασάνιζε αφορούσε, κυρίως, την υγεία του. Φοβόταν, δηλαδή, μήπως, λόγω των ταλαιπωριών που θα υφίστατο, δε θα άντεχε και μήπως άφηνε την τελευταία του πνοή σε κάποιο νοσοκομείο. Παρόλα αυτά, όμως, αγωνίστηκε με απaráμιλλο θάρρος και έδειξε αυτοθυσία την ώρα της μάχης. Κατά την επτάμηνη επιστράτευσή του (23 Φεβρουαρίου έως 30 Σεπτεμβρίου του έτους 1897) συμμετείχε «ψυχή τε και σώματι» στον αγώνα, υπέστη αφάνταστες ταλαιπωρίες, κινδύνευσε να συλληφθεί αιχμάλωτος, ακόμη και να χάσει τη ζωή του.

Ωστόσο, τα απομνημονεύματά του προκαλούν το ενδιαφέρον σήμερα, επειδή, κυρίως, φωτίζουν μέσα από την προσωπική του περιπέτεια άγνωστες πτυχές του πολέμου του 1897. Ο Ιω. Αθ. Δουμακής αποδεικνύεται εδώ μεθοδικός και ακριβής στην περιγραφή όλων των περιστατικών του πολέμου, αλλά και αντικειμενικός κριτής για τα λάθη που διέπραξε τόσο η πολιτική όσο και η στρατιωτική ηγεσία του τόπου. Θεωρεί π.χ. ως σοβαρή αιτία της ήττας την έλλειψη πολιτικού και στρατηγικού σχεδιασμού. Από το άλλο μέρος δε διστάζει να επιμερίσει τις ευθύνες και προς τα μεσαία και κατώτερα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων, ακόμη και προς τους απλούς στρατιώτες. Χαρακτηριστική π.χ. είναι η αναφορά του για το ενθουσιώδες κλίμα που επικράτησε την πρώτη ημέρα της επιστράτευσης (23-02-1897), όταν οι έφεδροι, προσερχόμενοι στη Λάρισα να καταταγούν, τραγουδούσαν «πολεμικά άσματα μετά παλλούσης καρδιάς», ενώ την επομένη πολλοί εξ αυτών παρουσιάζονταν στο στρατολογικό γραφείο προσκομίζοντας διάφορα δικαιολογητικά, προκειμένου να απαλλαγούν. Ενδιαφέρον προκαλεί ακόμη και η περίπτωση του συνταγματάρχη Χ. Μαστραπά, Διοικητή της 2^{ης} Ταξιαρχίας, ο οποίος στην τελευταία μάχη του πολέμου, στην περιοχή του Δομοκού (26-04-1897), διέπραξε σοβαρά λάθη, με αποτέλεσμα να επέλθει η πλήρης κατάρρευση του μετώπου. Βέβαια δε θα παραλείψει να αναφερθεί και σε περιπτώσεις στρατιωτών και αξιωματικών οι οποίοι επέδειξαν απaráμιλλο θάρρος και υψηλό αίσθημα ευθύνης στην εκτέλεση του καθήκοντος. Αξίζει εδώ να αναφερθούμε στον προκληθέντα πανικό κατά την υποχώρηση του ελληνικού στρατεύματος από τον Τύρναβο προς τη Γιάννουλη στις 11-04-1897. Το στράτευμα είχε σχεδόν διαλυθεί, το θέαμα ήταν οικτρό καθώς στρατιώτες και αξιωματικοί ετράπησαν σε άτακτη φυγή. Εκείνη την κρίσιμη για ολόκληρη τη 2^η Ταξιαρχία στιγμή την κατάσταση έσωσε μικρή ομάδα στρατιωτών, ανάμεσά τους και ο Ιω. Αθ. Δουμακής, οι οποίοι βοηθούμενοι από τον ανθυπολοχαγό Δουμπιώτη και το διοικητή του λόχου τους

διατήρησαν την ψυχραιμία τους, συσπείρωσαν τριακόσιους περίπου οπλίτες και συντεταγμένοι πλέον προχώρησαν και έφτασαν στη Γιάννουλη.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό στοιχείο των απομνημονευμάτων είναι η σχολαστική περιγραφή των γεγονότων και των τόπων, όπου αυτά διαδραματίστηκαν. Θα έλεγε κανείς ότι ο συγγραφέας κρατούσε καθόλη τη διάρκεια του πολέμου σημειώσεις, αφού είναι σε θέση κάθε φορά να αναφερθεί στο συγκεκριμένο τόπο αλλά και στην καθορισμένη χρονική στιγμή. Από το άλλο μέρος, είναι τόσο αφοσιωμένος στην εξιστόρηση του πολεμικού γεγονότος, ώστε ξεχνά ακόμη να αναφερθεί σε σημαντικές θρησκευτικές ή εθνικές εορτές, όπως είναι π.χ. το Πάσχα ή 25^η Μαρτίου. Τίποτα άλλο δεν τον απασχολεί περισσότερο από την έκβαση της μάχης.

Θα πρέπει να τονιστεί επίσης η απλότητα της έκφρασης και το δωρικό ύφος της αφήγησης. Ο Ιω.Αθ. Δουμακής δεν πλατειάζει και δεν επιδίδεται σε άσκοπες λεπτομέρειες που καταντούν κουραστικές για τον αναγνώστη. Για το λόγο αυτό οι αναφορές του σε συναντήσεις με γνωστά ή συγγενικά πρόσωπα είναι απόλυτα σύντομες. Έτσι, για τη συνάντηση με τον αδελφό του Κωνσταντίνο στην περιοχή του Δομοκού(6-5-97), αφιερώνει μόνο μία σειρά, πληροφορώντας μας ότι είχε και αυτός ένα ίππο του τάγματός του. Βέβαια δε θα παραλείψει να αναφερθεί και σε άλλους ραψανιώτες, όπως είναι ο γαμπρός του Ιωάννης Χρυσός, ο Σ. Βαλάσης τον οποίο συνάντησε στο χωριό Τσατμά (4-5-97) ή ο έφεδρος ιατρός Αθ. Γεωργιάδης, ακόμη και ο σχολάρχης Κ. Παπαδημητρίου, ο οποίος τον περιποιήθηκε στην οικία του στα Φάρσαλα στις 13- 04-1897.

Οι κρίσεις του, τώρα, στον επίλογο των απομνημονευμάτων του σχετικά με τις ευθύνες της πολιτικής ηγεσίας για την έκβαση του πολέμου θεωρούνται απολύτως αντικειμενικές. Πιστεύει ,δηλαδή, ότι την κυρίως ευθύνη φέρει η κυβέρνηση του Θ. Δηλιγιάννη για το γεγονός ότι προκάλεσε ένα πόλεμο, χωρίς προετοιμασία ,που ήταν απολύτως βέβαιο ότι θα έχανε. Από το άλλο μέρος εκφράζεται με θετικό τρόπο για την πολιτική του Χ. Τρικούπη. Σήμερα ο Ιω. Δουμακής για τις θέσεις του αυτές δικαιώνεται από το σύνολο των ιστορικών της χώρας μας.

Εν κατακλείδι θα έλεγε κανείς ότι με τη συμμετοχή του στον πόλεμο του 1897 ο Ιω. Αθ. Δουμακής προσέφερε διπλή προς την πατρίδα υπηρεσία. Πρώτα επειδή αγωνίστηκε με όλες του τις δυνάμεις ως απλός πολεμιστής και ύστερα επειδή με τα απομνημονεύματά του έβαλε και αυτός ένα ακόμη λιθαράκι στη μελέτη και στην κατανόηση των συνθηκών που διαμορφώθηκαν κατά τη διάρκεια του ατυχούς πολέμου.

1.Το Α΄ μέρος δημοσιεύτηκε στον προηγούμενο τόμο του *Θεσσαλικού Ημερολογίου*.

